די טעטיגקייט פון לאָדזער רב
בעת דער כאָלערא-מגפה.

דאָס איז געווען אין יאָהר 1894. פון אַלע שטעדט און שטעדטלעך אין רוסלאַנד זענען אָנגעקומען אַלאַרמירענדע ידיעות וועגען אַ גרויזאַמער קראַנקהייט, וואָס האָט מיט אַ מורא'דיגער שנעלקייט זיך פערשפרייט. שוין דער נאָמען אַליין פון דער קראַנקהייט האָט אָנגעוואָרפען אַ שרעק אויף דער גאַנצער בעפעלקערונג, דער נאָמען איז געווען כ אָ ל ע ר ע. דער גרויזאַמער שונא, וועלכער האָט געפיהרט די מלחמה מיט די אָרימע מענשען האָט צוגערויבט הונדערטער, טויזענדער קרבנות. די מעדיצינישע אָרגאַניזאַציע אין רוסלאַנד און דאָס שפּיטאַל-וועזען אין רוסלאַנד זענען נישט געווען בכוח אויפצונעהמען דעם קאַמף מיט דעם שונא, וואָס האָט געשניטען מיט זיין בלוטיגער שווערד אויף רעכטס און לינקס. די צאָהל קרבנות איז דעריבער פערהעלטנישמעסיג געווען אַ זעהר גרויסע. פון ווייטען רוסלאַנד האָט זיך די עפּידעמיע דערנעהנטערט אין צענטראַל-רוסלאַנד און פון דאָרט קיין פּוילען. קיין לאָדז זענען שוין אָנגעקומען טרויעריגע ידיעות פון פערשידענע שטעדטלעך וועגען אויסברוך פון דער קראַנקהייט, די פערצווייפלונג פון דער בעפעלקערונג אין די דאָזיגע שטעט איז געווען אין לשער, די כלל-טוער און די רבנים האָבען אַראָפּגעלאָזט די הענד און נישט געוואוסט וואָס צו טון. קיין הייל-מיטלען זענען נישט געווען, זעלטען ס'איז אין וועלכען שטעדטעל געווען אַ דאָקטאָר, מ'האָט אפילו נישט געקענט אָרגאַניזירען קיין מענשען, וועלכע זאָלען העלפען די אומגליקליכע קראַנקע, ווייל יעדער האָט מורא געהאַט זיך אָנצושטעקען מיט דער שרעקליכער קראַנקהייט.

די מגפה האָט טאַקי נישט אָנגעטראָפען קיין שום ווידערשטאַנד און האָט זיך מיט יעדען טאָג פערשטאַרקט.

דערביי איז אָבער געווען נאָך אַ צרה, ווי נאָר אַ קראַנקהייט האָט זיך בעוויזען אין אַ שטאָדט אָדער שטעדטעל, האָט ווער עס האָט נאָר געהאַט די קלענסטע מעגליכקייט געכאַפּט די נויטיגסטע זאַכען און ענטלאָפען פון דער שטאָדט אין אַן אַנדער אָרט, מיינענדיג, אַז דאָרט וועט דער מלאך-המות איהם נישט דערגרייכען. צוליב דעם האָט זיך די מגפה, וואָס אַ מאָל מעהר

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 89 הודפס ע"י אוצר החכמה

פערשפרייט און פערשלעפט און מ׳האָט קיין שום גרעניץ נישט געקענט פאַר איהר מאַכען.

ר׳ אליהו חיים האָט דערפיהלט די גרויסע געפאַהר, און הגם אין לאָדז איז נאָך נישט פערנאָטירט געוואָרען אפילו קיין איין פאַל פון דער קראַנקהייט, האָט ר׳ אליהו חיים צוזאַמענגערופען אַ גרויסע פערזאַמלונג פון די פערוואַלטונגען פון געזעלשאַפטליכע און פילאַנטראָפישע אינסטיטוציעס און סתם אָנגעזעהענע בעלי-בתים און כלל-טוער. אויף דער פערזאַמלונג האָבען געדאַרפט אָנגענומען ווערען די פערהיטונגס-מיטלען פאַר לאָדז און געשאַפען ווערען הילף פאַר דער פראָווינץ.אוצר החכמה

די פערזאַמלונג איז געווען זעהר אַנ׳ערנסטע און טרויעריגע, יעדער פון די אַנוועזענדע איז געווען אונטער׳ן איינדרוק פון די שוידערליכע ידיעות, וועלכע זענען אָנגעקומען פון דער פראָווינץ וועגען דער כאָלעראַ מגפה. ר׳ אליהו חיים מייזעל האָט געעפענט די פערזאַמלונג און האָט געזאָגט:

— רבותי! אַ גרויזאַמער שונא האָט זיך אַריינגעריסען אין אונזער לאַנד. אַ שונא, וועלכער ווייסט נישט פון קיין ריקזיכט אָדער רחמנות, אַ שונא וואָס מאַכט נישט קיין אונטערשיד צווישען פרוי און מאַן, קינד און זקן, אָרים און רייך, א שונא, וועלכער שניידט, מיט פערבונדענע אויגען, מיט אַ בלוטיגער שווערד, נישט זשאַלעוועדיג קיינעם, דער שונא הייסט כ אָ ל ע ר אַ. מיר זענען געשטראָפט געוואָרען מיט איינע פון די שרעקליכסטע שטראָפען מיט אַ מגפה. פון די שכנ׳ישע שטעדטלעך קומען שוין אָן ידיעות, אַז דער שונא איז דאָ און מיר קענען זיך ריכטען אויך ביי אונז אין לאָדז אויף איהם. כל זמן מיר זעהען דאָס נישט מיט אייגענע אויגען קען מען זיך גאָרנישט פאָרשטעלען דעם גאַנצען שרעק און גרויל פון דער לאַגע, אָבער זאָלען מיר זיך אויף איין אויגענבליק פאָרשטעלען מענשען פאַלען אויף די גאַס ווי פליגען, ס׳איז נישטאָ, ווער ס׳זאָל זיי העלפען און לינדערן זייערע יסורים און ליידען. די קרבנות פון דער כאָלעראַ ווערען וואָס אַ מאָל מעהר און ס׳איז נישטאָ קיין צייט, ווער ס׳זאָל זיי זייער רעכט טון און ס׳איז נישטאָ ווער ס׳זאָל דאָס טון, ווייל יעדער האָט מורא זיך צוצוריהרען צו דער דאָזיגער פעסט. עס ווערען פלוצלונג אָוועקגעריסען פאָטערס פון קינדער, מוטערס פון זויגענדיגע עופה׳לעך, קינדער פון עלטערען, יונגעלייט ווערען אונטערגעשניטען ווי זאַנגען אין פעלד.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפסה ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ״ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 90 הודפס ע״י אוצר החכמה

שטעלט אייך פאר דאס יאמערען און קרעכצען, וויינען און שרייען, בעטען נאך רחמים און הילף. און הגם די מגפה מאכט נישט קיין אונטערשיד צווישען יוד און נישט־יוד, זענען דאך מיר יודען אנגעוויזען צו ברענגען די גרעסטע קרבנות, ווייל קודם־כל קענען די קריסטען אנטלויפען אין די דערפער צו זייערע קרובים, וואו די פעסט האט נישט קיין צו שטארקע וויר קונג און צווייטענס זענען זיי זיכער פערזעהען מיט שפיטאלען און הייל־אנשטאלטען ווי מיר.

– איך האב אייך אלע אנפיהרער פון דער שטאדט, צו־זאמענגערופען, האט דער רב געזאגט און טרעהרען האבען זיך בעקייקעלט אויף זיינע באקען, כדי איהר זאלט זיך אפגעבען א דין וחשבון פון דעם, וואס שטעהט אונז פאר, חלילה, אין דער נאהענסטער צוקונפט. מיר קענען זיך איצט גאנץ גוט אויסוויי־נען, אבער שפעטער וועט נישט זיין קיין צייט צו וויינען. מיר מוזען די רעטונגס־אקציע נעהמען אין אונזערע הענד אריין און ערקלעהרען דעם שונא א ענערגישען ווידערשטאנד, אלע קהלה'־שע און שטאדטישע ארבייטען מוזען געשטעלט ווערען אן א זייט און די גאנצע אויפמערקזאמקייט מוז געווענדט ווערען אויף דער נייער צרה, אזוי ווי דאס ווערט געטון בעת א מלחמה.

דער עולם וואס איז געווען אנוועזענד אויף דער אסיפה האט די גאנצע צייט געוויינט און געשלוכצט, ביי די לעצטע ווערטער פון רב האט יעדער זיך א ביסעל בערוהיגט און איז בעוועזען גרייט אונטערצונעהמען יעדער ארבייט אין קאמף מיט דער כאלערא.

ווער עס וועט עפיס טון, האט דער רב ווייטער גערעדט, וועט נישט טון פאר קיינעם נאר פאר זיך אליין, פאר זיין פרוי און פאר זיינע קינדער. זאלען זיך אלע פעראייניגען אין טאג פון גרויסען אומגליק, זאלען מיר אלע ווי איין מענש ארבייטען אפצוהיטען פון אונזער קהלה און פון כלל ישראל א גרויסע כמעט־אונפערמיידליכע צרה.

די דאזיגע רעדע פון ר' אליהו חיים האט אויף די אנוועזענדע געמאכט א גרויסען רושם. די בעגייסטערונג איז געווען גרויס און מ'האט געזעהען, אז אלע אנוועזענדע זענען גרייט מיט זייער לעבען און פערמעגען זיך שטעלען צו דינסט צו דער בעפארשטעהענדער רעטונגס־ארבייט.

גלייך אויפ'ן ארט איז געזאמעלט און געצייכענט געווארען

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 91 הודפס ע"י אוצר החכמה

אַ גרויסע סומע געלד, וועלכע איז איבערגעגעבען געוואָרען צו דער דיספּאָזיציע פון רב. גלייך האָבען איינציגע ווירטשאַפטן גע-מאָלדען וועגען לעדיג שטעהענדע גרויסע לאָקאַלען און פּלעצער אויף אויסצובויען באַראַקען און מאַכען איזאָלאַציאָנס-הייזער פאַר קראַנקע. גלייך זענען אָפּגעגעבען געוואָרען שטיבלעך און סתם לאָקאַלען פאַר היימלאָזע, וועלכע זענען אַנטלאָפען טאָג-טעגליך פון דער פּראָווינץ פון דער שרעקליכער מגפה. גלייך אויפ'ן אָרט האָבען זיך געמאָלדען גאַנצע פּעראַיינען און פּריוואַטע פּערזאָ-נען אַלס פרייוויליגע וועלכע וועט נויטיג זיין צו פיהרען די אַרבייט. איצט האָט מען געדאַרפט די גאַנצע אַרבייט אָרגאַניזי-רען און סיסטעמאַטיזירען. ר' אליהו חיים האָט בעשטימט צו זיך עטליכע, מענשען, וועלכע האָבען געדאַרפט אָנפיהרען מיט דער גאַנצער אַרבייט און ער האָט גצזאָגט, אַז אין פאַל ווען מען וועט דאַרפען וועט ער אויפּפאָדערן אַלע זיך צו שטעלען צו דער אַרבייט. גלייך זענען אויך בעשטימט געוואָרען אינקאַ-סענטען, וועלכע האָבען שוין געדאַפט זאַמלען גרעסערע און קלענערע סומען אויפ'ן קאַמף מיט דער כאָלערע.

די פּערזאַמלונג האָט זיך שוין געהאַלטען ביים פּערענדי-גען. דער עולם האָט זיך שוין אָנגעהויבען פונאַנדערגעהן. פּלוצ-לינג איז אָנגעקומען אַ איד פון דער דרעוונאָווסקאַ גאַס אַ טרוי-עריגער און פּערוויינטער. ער איז צוגעגאַנגען צום רב און איהם ערקלערט, אַז ביי איהם איז דעם זעלבען טאָג אינדערפריה קראַנק געוואָרען אַ זוהן און דער דאָקטאָר האָט איהם ערקלערט, אַז ער איז קראַנק אויף כאָלערע.

— דער שונא איז דאָ, האָט אויסגעשריגען ר' אליהו חיים, נעהמט זיך צום געוועה... און זייט גרייט אויף יעדען רוף.

ס'פּערשטעהט זיך, אַז יאָך דער דאָזיגער בשורה איז נישט געווען מעהר קיין צווייפעל און ס'איז געוואָרען קלאָהר, אַז די מגפה האָט זיך שוין אַריינגעכאַפּט קיין לאָדז און דאָס אין דעם סאַמע אָרימסטען און שמוציגסטען קוואַרטאַל — אין אַלטשטאָדט.

ס'איז נישט געווען מעהר קיין צייט אויף חקירות אָדער פּערזאַמלונגען, מ'האָט געדאַרפט אָנהויבען אַרבייטען. ר' אליהו חיים האָט דעם בעשטימטען קאָמיטעט נישט געלאָזט מער אַוועק-געהען. דער קאָמיטעט האָט זיך בעראַטען אַ גאַנצע נאַכט וועגען די מיטלען וואָס מ'דאַרף תיכף אָנגעהמען.

קודם-כל איז בעשלאָסען געוואָרען אין דער גרויסער רע-

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 92 הודפס ע"י אוצר החכמה

טונגס-אַקציע נישט צו מאַכען קיין אינטערשיד צווישען יוד און קריסט. יעדער קראַנקער האָט געדאַרפט לויט דער מעגליכקייט געראַטעוועט ווערען. ווייטער איז בעשלאָסען געוואָרען באַלד פון אָנהויב נישט צו דערלאָזען צו קיין פּאַניק אין שטאָדט און אָפּהאַלטען די יודישע בעפעלקערונג פון אנטלויפען אין דער וועלט אַריין. צו דעם צוועק זענען בעשטימט געוואָרען ספּעציעלע דיזשורען אויפ'ן וואָקזאַל און אויף די עקען פון די שטאָדט און וועלכער מענש עס האָט געוואָלט אוועקפאָהרען האָט געמוזט האָבען אַ ספּעציעלען צייכען פון דעם קאָמיטעט צו בעקעמפען די הערשענדע מגפה. עס איז אויך בעשלאָסען געוואָרען, אַז אין די גאַסען פון אַלטשטאָדט און באַלוט וואו עס זענען נישטאָ קיין טעלעפאָנען, זאָלען בייטאָג און ביינאַכט אַרומגעהען דיזשורען און ביי יעדען פאַל פון אַ קראַנקהייט גלייך ברענגען הילף דורך אַ דאָקטאָר אָדער איבערפיהרען דעם קראַנקען אין די שפּיטעלער. צום סוף איז נאָך בעשלאָסען געוואָרען אויף צומאָרגענס תיכף צוזוגרייטען אַ גרעסער לאָקאַל און פּראָוויזאָריש איינאָרדנען אַ שפּיטאָל. דאָס זענען-געווען די ערשטע אַרבייטען פון קאָמיטעט, וועלכע זענען צומאָרגענס באַלד אין דער פריה אויסגעפיהרט געוואָרען.

די ידיעה וועגען דעם ערשטען כאָלעראַ-פאַל אויף דער פּוילישער גאַס האָט זיך בליץ-שנעל פערשפּרייט איבער דער גאַנצער שטאָדט. די שטימונג איז געוואָרען ווי אין תשעה-באב. אַ שרעק האָט אַרומגעכאַפּט די יודישע בעפעלקערונג פון שטאָדט, מענער זענען געלאָפען אין די בתי-תפלות זאָגען תהלים, ווייבער האָבען פערבראָכען די הענד און געוויינט. ס'איז נויטיג געווען צו בעהערשען די לאַגע און בערוהיגען דעם עולם. פון דעם הויז, וואו ס'איז פאָרגעקומען דער ערשטער כאָלעראַ-פאַל זענען די איינוואוינער אנטלאָפען ווי פון אַ שרפה. צום קראַנקען אליין האָט זיך קיינער נישט געוואָלט צוריהרען, מורא-האָבענדיג פאַר אָנשטעקונג.

נאָך דער שלאָפלאָזער נאַכט, אין וועלכער ס'איז פאָרבעקומען די בעראַטונג, האָט ר' אליהו חיים זיך נישט געלעגט שלאָפען. ער איז גלייך אַראָפּגעגאַנגען מיט צוויי בעגלייטער אין דער פּוילישער גאַס, וואו ס'איז געלעגען דער קראַנקער, ער איז גלייך אַריין אין שטוב און מיט זיינע אייגענע הענד אַרויפגעלעגט דעם קראַנקען אויפ'ן טראָג-בעטעל און איהם אָפּגעפיהרט אין פּראָ-

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 93 הודפס ע"י אוצר החכמה

וויזאַרישען שפּיטאָל. דער דאָזיגער ביישפּיל האָט געהאַט אַ קאָלאָסאַלע ווירקונג, דער עולם האָט זיך אַביסעל בערוהיגט, ס׳איז אַוועק דער טויט-שרעק. נאָך אין דעמזעלבען טאָג האָט ר׳ אליהו חיים אַרויסגעלאָזען אַ קול-קורא, אין וועלכען ער האָט אויפגעפאָדערט די יידישע בעפעלקערונג צו דערהאַלטען דאָס גלייכגעוויכט און זיך נישט לאָזען מיטרייסען מיט׳ן פּאַנישען שרעק. דער אויפרוף האָט אָנגעוויזען, אַז שרעק איז איינע פון די סבות וואָס פערשטאַרקט די קראַנקהייט און מ׳דאַרף זיך ווי ווייט מעגליך אַליין בעהערשען.

אויך דער אויפרוף האָט געהאַט די געהעריגע ווירקונג און נאָך אַ געוויסער בערוהיגונג האָט דער קאָמיטעט מיט׳ן לאָדזער רב בראש זיך געקענט נעהמען צו דער אָרגאַניזאַציע-אַרבייט. אָהן אָפּרוה טאָג און נאַכט האָט געברענט די צוגרייטונגס-אַרבייט.

ר׳ אליהו חיים איזגעגאַנגען דערין, אַז דער ערשטער חולה אויף דער שרעקליכער קרענק זאָל געזונד ווערען, מחמת דאָס האָט געקאָנט זיין דאָס בעסטע מיטעל צו בערוהיגען די איבערגעשראָקענע בעפעלקערונג. דעריבער האָט ר׳ אליהו חיים צו עטליכע שעה אין טאָג דיזשורירט ביי דעם קראַנקען, אַליין געבראַכט צו איהם די גרעסטע לאָדזער דאָקטוירים, אַליין זיך אומגעגאַנגען מיט דעם קראַנקען און איהם געפלעגט און ווירקליך האָט דעם קראַנקען אָנגעהויבען בעסער צו ווערען און דאָס האָט געהאַט די אויסגערעכענטע ווירקונג. דער עולם האָט זיך איבערצייגט, אַז אויך פון דער דאָזיגער שרעקליכער קראַנקהייט קען מען אויך געזונד ווערען און מ׳דאַרף נישט פערלירען די האָפנונג און אַראָפּלאָזען די הענד.

אָבער דער שונא איז נישט אָפּגעשטאַנען, אין אָנהויב פון חודש תמוז האָט זיך די כאָלערא אָנגעהויבען פערשפּרייטען מיט אַ שרעקליכע שנעלקייט, עס זענען קראַנק געוואָרען גאַנצע משפחות, גאַנצע הייזער און אפילו גאַנצע געסלעך, איצט האָט זיך געדאַרפט אָנהויבען די אמת׳ע אַרבייט. די קראַנקהייט, האָט אויך נישט געשוינט די קריסטליכע בעפעלקערונג און גענומען פון איהר גרויסע קרבנות.

די אַרבייט פון לאָדזער רב אויף דעם געביט איז אפילו צווישען די קריסטען שטאַרק מפרסים געוואָרען און מ׳האָט וועגען דעם גערעדט אין דער גאַנצער שטאָדט. די קריסטען האָבען זיך שטאַרק מתקנה געווען אין דער אָרגאַניזאַציע פון דער

אוצר החכמה
הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ״ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס : 94 הודפס ע״י אוצר החכמה

הילף געגעבן דער מגפה, חייל אויף דעם געביט איז ביי די קרי-סטליכער בעפעלקערונג זעהר ווייניג אויפגעטון געוואָרען.

אין איין שעהנעם פריהמאָרגען איז צו ר' אליהו חיים אין וואליגונג געקומען אַ קריסטין. זי האָט זיך מיט אַ שרעקליך גע-וויין און געיאָמער געוואָרפען פאַר די פיס פון רב און געשריען:

הייליגער ראַבין, הייליגער יוד, גרויסער איידעלער מענש העלפט מיר, ראַטעוועט מיך!

וואָס איז געשעהען, האָט דער רב געהייסען פרעגען די יאָמערנדע קריסטין.

איך בין פון לאַגעווניק, האָט די קריסטין ווייטער גע-וויינט, מיר האָבען שוין זייט עטליכע וואָכען געהערט וועגען דער כאָלערא-עפידעמיע, וואָס האָט אַרומגענומען פוילען און בתוכם אויך די שטאָדט לאָדז. ביי אונז איז אָבער די גאַנצע צייט געווען שטיל. קיין שום פאַלען פון דער קראַנקהייט איז נישט געוועזען, מיט עטליכע טעג צוריק אָבער איז ביי מיר קראַנק געוואָרען אַ טאָכטער. מיר האָבען זי געהיילט מיט אונ-זערע „באַבסקע" מיטלען, אָבער באַלד אויף צו מאָרגענס איז קראַנק געוואָרען מיין זוהן, די פויערים פון דאָרף האָבען אָנגע-הויבען צו ברומען אונטער דער נאָז, אַז דאָס איז כאָלערע. זיי זענען זיך צוזאַמענגעקומען אויפ'ן מאַרק און האָבען בעשלאָסען, כדי נישט דערלאָזען, אַז די קראַנקהייט זאָל זיך פערשפרייטען, די צוויי קראַנקע לעבעדיגערהייט צו בעגראָבען, אָדער אין בעס-טען פאַל זיי צו ערשט צו פער'סמ'ען.

איך האָב מיך דערוואוסט וועגען דעם בעשלוס פון די פויערים, האָט די קריסטין אַלץ ווייטער געיאָמערט און מיר איז פינסטער געוואָרען אין די אויגען, איך קען אונזערע פויערים און איך ווייס, אַז זיי זענען פעהיג אויסצופיהרען דעם אונטער-גענומענעם בעשלוס. איך בין גלייך אַוועק צו אונזער קשאָנדז, אָבער ער איז נישטאָ אין דאָרף, איך ווייס נישט די סבות, צוליב וואָס ער איז אַוועקגעפאָהרען, די געפאַהר איז אָבער גרויס, איך קען מיר נישט קיין עצה געבען, היינט אין דער פריה זע-נען שוין געקומען די ערשטע שלוחים, כדי מיר די דערמאָנטע בשורה אָנצוזאָגען, זיי האָבען גערעדט מיט מיר אין גוטען, זיי האָבען מיר געגעבען צו פערשטעהען, אַז איך מוז מסכים זיין צו פערסמ'ען מיינע קינדער לטובת דעם כלל.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 95 הודפס ע"י אוצר החכמה

הייליגער ראַבין, גרויסער איידעלער מענש, מיר אַלע חייסען, אַז אַ דאַנק אייך ווערען געראַטעוועט הונדערטער מענשען, מיר אַלע האָבען איין גאָט אין הימעל, האָט רחמנות אויף אַן אַלמנה און ראַטעוועט איהרע צוויי איינציגע קינדער פון אַ מאָרד.

די קריסטין איז געפאַלען אויף דער ערד, זיך געקלאַפּט דעם קאָפּ אין פּאָדלאָגע, היסטעריש געוויינט און זיך נישט געקענט בערוהיגען.

און ווער איז איצט ביי אייך אינדערהיים? האָט דער רב געהייסען פרעגען.

איך האָב איבערגעלאָזען דאָרט מיין ברודער, האָט די קריסטין געענטפערט, זיי קענען אָבער יעדע מינוט אויספיהרען זייער בעשלוס.

— און פאר וואָס געהט איהר נישט צו פּאָליציי. געהט אַהין און ערקלערט דעם גאַנצען שרעקליכען ענין און איהר וועט זיכער בעקומען דאָרט הילף.

— איך בין שוין געווען, האָט די קריסטין זיך ווייטער געריסען די האָהר אויפ'ן קאָפּ, איך האָב אַלץ דערצעהלט, אָבער דאָרט האָט מען מיר אַן'עצה געגעבען, אַז איך זאָל מיינע קראַנקע קינדער אָוועקפיהרען אין שפּיטאָל, וואו האָב איך אָבער אַ שפּיטאָל, ביי אונז איז אַפילו קיין דאָקטאָר נישטאָ, די איינציגע האָפנונג מיינע איז איצט דער ראַבין. מיר האָבען אַלע: יידען און קריסטען געזאָגט, אַז דער ראַבין מיט זיין גרויס רחמנות אויף אַלע בעשעפעניסען וועט מיר אויך העלפען.

לויט דעם ווי די קריסטין האָט דערצעהלט איז נישט געווען קיין צייט צו וואַרטען, מ'האָט געמוזט שנעלער עפּיס טון. ר' אליהו חיים איז גלייך אַוועק אין פּאָליציי־קאָמיסאַריאַט, דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע און פערלאַנגט הילף. גלייכצייטיג האָט דער רב בעשטימט 6 מענשען פון דער סאַניטאַרער־מיליץ, געדונגען 2 דראָזשקעס און געהייסען אַוועקפאָהרען קיין לאַגעוניק און ברענגען די צוויי קראַנקע. צוזאַמען מיט די 9 מענשען איז אויך מיטגעפאָהרען אַ פּאָליציי־פּאַטרול, וועלכע האָט בעדאַרפט נישט דערלאָזען צו קיין עקסצעסען.

די גאַנצע עקספּעדיציע איז אַוועק קיין לאַגעוניק. פאַר'ן הייזעל, ווי די 2 קראַנקע זענען געלעגען איז געשטאַנען אַ גרעסערע צאָהל פּויערים, וועלכע האָבען דערזעהענדיג די דראָ־

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 96 הודפס ע"י אוצר החכמה

זשקעס מיט די פּאַליציאַנטען אָנגעהויבן זיך פענאַנדערגעהן׳ ס׳האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז די פּויערים האָבן שוין געהאַט צוגעגרייט אַלץ אויף אַדורכצופיהרען די צערעמאָניאַלע לויה, כּדי אָפּצוהאַלטען די מגפה. די פּויערים האָבן מורא געהאַט צו־שטעלען אַ ווידערשטאַנד און די סאַניטאַרען האָבן מיטגענומען די צוויי שטאַרק-איבערגעשראָקענע און אָפּגעשוואַכטע קראַנקע.

די קראַנקע זענען אַריינגעבּרענגט געוואָרען אין יודישען שפּיטאָל און דער רב האָט בּעפוילען זיי צו געבּען די בּעסטע בּעהאַנדלונג, כּדי זיי זאָלען געזונד ווערען און צוריקפאָהרען אין דאָרף און אַזוי אַרום אַרויסטרייבּען דאָס אָבּערגלויבּען פון די פּויערים.

די קראַנקע האָבּען בּעקומען די בּעסטע קוראַציע. לײדער האָט זיך איינגעגעבּען צו ראַטעווען נאָר דעם זוהן פון דער קריסטין, די טאָכטער איז אין עטליכע טעג אַרום געשטאָרבּען.

דער דאָזיגער איידעלער טאָט פון ר׳ אליהו חיים האָט גע־מאַכט אַ געוואַלדיגען רושם צווישען דער קריסטליכער בּעפעלקע־רונג בּיי אונז אין שטאָדט. יעדער וואָס האָט געהאַט עפּיס אויפ׳ן האַרצען איז געקומען צום רב.

די כאָלערא-מגפה האָט זיך אַלץ געשטאַרקט און מ׳האָט געדאַרפט, וואָס אַמאָל מעהר אַרבּייט און אָנשטרענגונג. עס האָט אָבּער נישט געפעהלט אַ זעלכע, וואָס האָבּען דעם לאָדזער רב געוואָלט אונטערשטעלען אַ פיסעל.

נישט קוקענדיג אויף די אַלע פערהיטונגס-מיטלען האָט זיך די מגפה אַלץ מעהר פערשטאַרקט. די מיטהעלפער פון ר׳ אליהו חיים אין קאַמף מיט דער עפּידעמיע האָבּען אָנגעהויבּען מיד צו ווערען, עטליכע פון זיי זענען אָנגעשטעקט געוואָרען און האָבּען זיך אויך געלעגט קראַנק. דאָס האָט אָפּגעשראָקען אַ גרויסע צאָהל מענשען, וועלכע האָבּען זיך אָפּגעזאָגט פון דער הילפס-אַרבּייט. ר׳ אליהו חיים איז אָבּער נישט מיד געוואָרען, ער האָט זיך געשאַפען וואָס אַמאָל נייע גרופּען, וועלכע האָבּען זיך איהם געשטעלט צו דינסט. אַחוץ די אַרבּייט וואָס מ׳האָט געדאַרפט אָנפיהרען פאַר די קראַנקע, האָט מען נאָך געדאַרפט זאָרגען פאַר די טויטע, אַז עס זאָל זיי געטון ווערען זייער רעכט.

מ׳האָט דערצעהלט דעם רב, אַז אויפ׳ן בּית-עולם ליגען מתים צו עטליכע טעג און ס׳איז נישטאָ ווער ס׳זאָל קובר זיין.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ״ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 97 הודפס ע״י אוצר החכמה

דאָס איז געווען 4 טעג אין אלול 1894. 2 אַ זייגער נאָכמיטאָג האָט דער רב צוזאַמענגענומען עטליכע מנינים יודען און מיט די אַרויסגעגאַנגען אויפ'ן בית-עולם. אין מתים-שטיבעל זענען געווען אויסגעלעגט געדיכט איינער נעבען אַנדערען מתים פון אַלערליי עלטער. ס'איז פשוט נישט געווען די מתים וואו אַריין צו לעגען, און דאָ איז וואָס אַ מאָל אַלץ אָנגעקומען נייע לויות, מ'האָט געבראַכט פרישע מתים.

אַריינקומענדיג אין מתים-שטיבעל האָט דער רב בעמערקט, אַז מ'נעהט תכריכים אויף מאַשינען, מחמת מיט די הענד וואָלט מען נישט געקענט אויסקומען. דער רב האָט בעפוילען תיכף אַרויסצוואַרפען די מאַשינען און אָנגעהויבן עטליכע יודען צו נעהען תכריכים.

דער רב איז אַריין אין מתים-שטיבעל, אויפגעדעקט די ליגענדע מתים און צו זיי גערעדט:

— פאַר וועמען האָט איהר איבערגעלאָזט אייערע קינדער, פאַר וועמען האָט איהר איבערגעלאָזט אייערע אלמנות, אפשר אויף מיין קאָפּ? איך בין שוין אַלט און שוואַך, איך קען נישט מעהר אויסטראָגען אויף מיינע פלייצעס די גרויסע צרות פון מיין עדה יודען אין דער לאָדזער קהלה.

און אויפהויבענדיג די הענד צום הימעל, האָט דער רב זיך שטאַרק צוּוויינט:

— רבונו-של-עולם, אפשר ווערט שוין זיין גענוג, זעה דאָס רחמנות פון די הונדערטער און טויזענדער אלמנות און יתומים, דערבאַרים זיך איבער די דאָזיגע אומבעהאָלפענע מענשען. איך בין גרייט, אַז דו זאָלסט מיך צונעהמען פון דער וועלט, כדי מכפר צו זיין די יודישע בעפעלקערונג אין לאָדז. איך בין שוין אַן אַלטער מענש און נאָך מיר וועלען שוין קיין קליינע אומבעהאָלפענע יתומים נישט בלייבען, נעם צו, רבונו-של-עולם, דעם דאָזיגען קרבן און זאָל זיין אַ סוף צו דיין גרויסען אומגליק.

דער גאַנצער עולם, וואָס האָט זיך דעמאָלט געפונען אויפ'ן בית-עולם האָט מיטגעוויינט מיט'ן רב; ווייבער האָבען גצ'חלש'ט. מענער האָבען געגאָסען הייסע טרעהרען.

נאָכדעם האָט דער רב גענומען דעם שליסעל פון טויער האָט פערשלאָסען דאָס טויער און אויסגעשריגען: גאָט אין הימעל, איך זאָג דיר, אַז איך וועל מעהר דורכ'ן טויער קיין מתים פון דער מגפה נישט אַריינלאָזען, ס'מוז נעהמען

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 98 הודפס ע"י אוצר החכמה

אַ סוף צו דער שטראָף, און דער רב איז אַוועק אין פעלד און דאָרט ערגיץ פערוואָרפען דעם שליסעל, דערנאָך האָט דער עולם אויסגעבראָכען 2 ברעטער אין פאַרקאַן און דורך דאָרט אַריין אויפ'ן בית-עולם. דאָרט האָט זיך דער גאַנ-צער עולם אַוועקגעשטעלט זאָגען תהילים.

ס'איז שוין געוואָרען פינסטערליך און דער רב איז נאָך אַלץ אַרומגעקראָכען צווישען די מתים, געהאָלפען אַליין נייען תכריכים און מטהר זיין. ווען אַלע מתים האָבען שוין געהאַט פערטיגע בגדים האָט דער גאַנצער עולם צוזאַמען מיט'ן רב געגראָבען קברים און אָנגעהויבען מקבר צו זיין איינעם נאָכ'ן אַנדערען, אָהן שום אָברוה. דאָס האָט געדויערט ביז 4 פאַרטאָג. דער רב איז געווען צוזאַמען מיט אַלע און אַליין, אַזוי ווי יע-דער, געהאָלפען אַלץ טון. דער עולם איז שוין שטאַרק מיד און מ'הויבט זיך שוין אָן פונאַנדערצוגעהן. פלוצלינג ווערט איינעם פון די אַנוועזענדע שלעכט און לויט אַלע סמנים ווייזט זיך אַרויס, אַז ער האָט זיך אָנגעשטעקט מיט דער כאָלערע-מגפה, דער עולם ווערט אונרוהיג, יעדער האָט מורא פאַר זיין לעבען, דער רב לאָזט אָבער נישט צו קיין שרעק, ער זעצט זיך אויף צוזאַמען מיט דעם קראַנקען אויף אַ פוהר'ל און פיהרט איהם אין שפיטאָל. נישט קוקענדיג אויף דער שווערער אַרבייט און נישט געשלאָפענער נאַכט איז געבליבען דער עטליכע און זיבעציג יעהריגער מאַן ביים קראַנקענ'ס בעט ביז מיטאָג און געלינדערט איהם זיינע ליידען.

און אַ מערקווירדיגע זאַך. פון דעם טאָג אָן האָט די מגפה אָנגעהויבען שוואַכער צו ווערען. די קראַנקהייטס-פאַלען זענען געוואָרען כסדר זעלטענער, און אין פערלויף פון עטליכע וואָכען איז די מגפה אינגאַנצען איינגעשטילט געוואָרען.

איצט איז געקומען די צייט אַרומצוזעהען זיך ווי גרויס דאָס אומגליק איז געווען און וואָס פאַר אַ מיטלען עס דאַר-פען אָנגענומען צו ווערען, כדי צו ראַטעווען די הונדערטער עלענדע אלמנות און יתומים – די נאָכוועהען פון דעם שרעק-ליכען אומגליק.

די דאָזיגע אַרבייט איז געווען נישט קיין לייכטערע, ווי די עצם געגען-כאָלערע-אַקציע. די הונדערטער פאַמיליעס זענען געבליבען אָהן שום מיטלען צום לעבען. מ'האָט געדאַרפט גרוי-סע אָנשטרענגונגען, כדי עפּיס צו טון. ס'פערשטעהט זיך, אַז

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס: 99 הודפס ע"י אוצר החכמה

קיין געלד איז נישט געווען. דער אנטי־כאלערע־קאמיטעט האט נאך געהאט א שפארען דעפיציט, וועלכען מ׳האט געדארפט דעקען. א חוץ דעם האט מען געדארפט גרויסע סומען אויף אונטערצונעהמען א הילפס־אקציע פאר די געזונדע אדער פער־אומגליקליכטע. קיין געלד איז נישט געווען. ר׳ אליהו חיים האט זיך נישט מיאש געווען, ער האט צונויפגערופען די גרעסטע גבירים אין לאדז און זיי געזאגט:

— רבותי! מיר האבען בעזיגט א גרויסען, שטארקען און גרויזאמען שונא. מיר האבען פערטריבען פון זיך א שרעקליכע קראנקהייט, וואס האט אוועקגעריסען פון אונז הונדערטער נפשות און טויזענדער זענען געבליבען אהן מיטלען צום לעבען. איהר אלע זענט אפגעהיטען געווארען פון דער קראנקהייט. איהר זייט ענטלאפען מיט אייערע פאמיליעס קיין אויסלאנד און געלאזען אלץ אויף גאט׳ס בעראט. איהר האט אייך אפגערא־טעוועט דאס לעבען. אייערע פערמעגענס, וואס איהר האט אנ־געזאמעלט אין פערלויף פון לאנגע יאהרען האט איהר איבער־געלאזען ביי אונז. מיר האבען זיי אייך אפגעהיטען. איצט זייט איהר צוריקגעקומען קיין לאדז און צוריק איבערגענומען אייער האב און גוטס. אבער זאגט איצט: וואס וועט איהר געבען פדיון הנפש? מיט וואס וועט איהר אפקויפען די לעבענס פון אייך, פון אייערע פרויען און קינדער? גמלת חסדים טוען מיר נאר ארעמע און אונבעהאלפענע מענשען, אבער איהר מוזט אייערע לעבענס אפקויפען לטובת די געליטענע. זייט וויסען, רבותי, אז איהר וועט נישט אפקומען מיט גראשענס. איך פערלאנג שוין דא אויפ׳ן ארט מיר צו געבען די נויטיגע סומען צו דע־קען דעם אלטען דעפיציט און נייע סומען אויף צו העלפען אלע די, וועלכע זענען פערארימט געווארען דורך פערלירען זייערע פאמיליען־מיטגלידער. סומען אויף ערהאלונג פאר די ערשט איצט געזונד־געווארענע א. אז. וו.

מיר מוזען צוריקשטעלען די יודישע בעפעלקערונג אין אונזער שטאדט לכל־הפחות, אזוי ווי די שטאדט איז געווען פאר׳ן אויסברוך פון דער קראנקהייט.

די פערזאמעלטע גבירים האבען פאר בושה אראפגעלאזען זייערע אויגען. זיי האבען זיך געפיהלט פאר שולדיג און נישט גע־וואוסט וואס צו ענטפערען. איינער נאכ׳ן אנדערען האבען זיי אנגעהויבען צו דעקלארירען גרעסערע סומען פאר די אקציע.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס : 106 הודפס ע"י אוצר החכמה

עס האָט זיך צונויפגעזאַמעלט אַ גרויסע סומע און דער רב,
נישט אָפּרוהענדיג זיך פון דער אַדורכגעמאַכטער אונגעהויערער
אַרבייט האָט זיך גלייך גענומען צו דער ווייטערדיגער נישט-
וועהניג וויכטיגער אַרבייט פון היילען די נאָכוועהען פון דער
שרעקליכער מגפה, עס זענען געשאַפען געוואָרען צוויי רעטונגס-
קאָמיטעטען, איינער פאַר דער פּראָווינץ וואו די קראַנקהייט
האָט נאָך געבושעוועט און איינע פאַר דער שטאָדט לאָדז, וועל-
כער האָט זיך פערנומען מיט קאָנסטרוקטיווער הילף פאַר די
געליטענע פון דער מגפה. די דאָזיגע רעטונגס-קאָמיטעטען האָ-
בען דעמאָלט זעהר פיל אויפגעטון, און פיל פון די, וואָס האָבען
בעקומען שטיצע פון דעם דעמאָלסדיגען לאָדזער רעטונגס-
קאָמיטעט זענען דערנאָך געוואָרען גרויסע גבירים און נאָך
גאַנץ לאַנג אונטערשטיצט דעם דאָזיגען שטענדיגען קאָמיטעט,
וועלכער האָט אָנגעשריבען אַ זעהר שעהן קאַפּיטעל אין דער
געשיכטע פון דער יודישער געזעלשאַפטליכער אַרבייט אין לאָדז.

די אַרבייט פון לאָדזער רב בעת די כאָלעראַ-עפּידעמיע
איז ווי געהעריג אָפּגעשאַצט געוואָרען נישט נאָר דורך דער
יודישער בעפעלקערונג אין לאָדז, נאָר אומעטום וואו יודען האָ-
בען זיך נאָר געפונען. די דאָזיגע הילפס-אַקציע האָט אויך נישט
געקענט אַדורכגעהן אָהן אויפמערקזאַמקייט ביי דער פּוילישער
בעפעלקערונג און אויך ביי דער מאַכט. און טאַקי האָט דער רב
זיך קונה שם געווען ביי דער קריסטליכער בעפעלקערונג, און
דער וואַרשאָווער גענעראַל-גובערנאַטאָר האָט פאָרגעשטעלט
דעם לאָדזער רב פאַר דער צענטראַלער רעגירונג אין פּעטער-
בורג, אַלס איינער פון די, וועלכע האָבען אַמענערגישסטען
בעקעמפט די כאָלעראַ-מגפה אין לאָדז. די צענטראַלע רוסישע
רעגירונג האָט דעריבער דעמאָלט בעשטימט פאַר'ן לאָדזער רב
אַן'אויסצייכנונג אין דער פאָרם פון אַ גאָלדען שווערדעל, וועל-
כעס איז איבערגעגעבען געוואָרען דעם לאָדזער רב דורך דעם
וואַרשאָווער גענעראַל-גובערנאַטאָר.

געראַטעוועט אַ אונשולדיג יודיש מיידעל פון פרויענהענדלערס הענד.

אין יאָהר 1908 האָט איבער די יודישע שטעדט און
שטעדטלעך אין פּוילען און ליטע פונאַנדערגעשפּרייט איהרע
געצען אַ באַנדע פרויען-הענדלער, וועלכע האָבען רעקרוטירט

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
זכרונות (רבנו אליהו חיים מייזעל זצ"ל) מייזל, אליהו חיים עמוד מס : 101 הודפס ע"י אוצר החכמה